

A

SAJÓMEZEI CSATA 1241.

ÉS A

FÁJI FÁY CSALÁD ŐSEI.

* * *

IRTA ÉS A FÁY CSALÁD TAGJAINAK AJÁNLJA:

FÁY ÁKOS

NYUG. EZREDES.

BUDAPEST, 1897.

(UTÁNNYOMÁS TILOS.)

Hazám, szeretlek hibáiddal együtt.

Lord Byron.

ELŐSZÓ.

A HALADÁS és felvilágosodás korát éljük. Egyik sem zárkózik el a tradíciók kegyeletes ápolása elől.

A haladás, sajnos, köztudomásu, hogy nem mindig, a kíváncsú, kifogástalan, megfelelő irányban mozog, de nem hiányzik az erre való törekvés. A felvilágosodás nincs hivatva a társadalmi rend felbontására, téves tanok befogadására; tiszta, folt nélküli fénysugár az, mely eloszlatja a homályt, hová behatolt. Nem kél nyomán a vallástalanság, nem ingatja meg az erkölcsi alapot, mely karöltve jár a vallásossággal, a kegyeletes érzülettel, mely egymás iránt érzékenységre nem izgat, mások érdekeit nem érintheti.

Hetedfél század előtti kép tárul lelki szemeink elé, melyet az idő nagy tükrében szemlélhetünk.

Azóta a századok komor felhői vonultak át hazánk fölött, meg-meg szakadozva, derült fény is sugárzott alá.

Derült napokat él ma is a magyar nemzet, de minden igaz magyarnak felsajog a szíve, ha a

tatárjárásra, multunk e gyászkeretbe foglalt képére tekint. Ott látja hazáját nagy temetővé válva, a monghol lábainál.

A magyar faj zöme kiirtva, részben rabszjira fűzve, elhurczolva. A megmaradt ür e fajjal többé nem tölt be soha. Tuladuna, mely főleg nyugati részein leginkább kikerülte a mészárlást, továbbá az ide menekült csekélyszámu Duna-Tisza melléki és erdélyi magyarsággal és a IV. Béla által betelepített kunok állították újra talpra a néptelen, vérétől megfosztott országot.

Hála a gondviselésnek, mely IV. Béla kezébe adta a hazaszeretet szövétnekét, ki azt magasra emelve, e rémes sötétségben bevilágította a kivezető utat s nemzetének biztosította a jövőt.

És a magyarok istene nem engedte napjainkig, hogy e szövétnek kialudjék. Mert ha dúló viharok már-már eloltani kezdték is, ismét kigyuladt az.

A lángoló faj- és hazaszeretet sugara fényvonalaként köti össze a multat a jelennel, — e fény-sugárból tömörüljön az izzó fényoszlop, mely vesse előre fényét a jövőbe.

Apró részecskék képezik a tömör egészet, családok tömörülése teszik szilárdná a nemzet-testet.

A Fáji Fáy család becsülettel állta meg helyét annyi zivataros századokon keresztül, lelkesülve csüggött ősei magasztos példáján, abból meritette, élesztette a fejedelem-, a haza- és fajszeretet lángját, mely hagyományszerűleg ápolva ma is magasan lobog a családban, ne is aludjon az ki, míg a szív meg nem szűnik dobogni.

Hiszem, hogy nincs a családnak egy tagja sem, kit képes lenne a kozmopolita irány felé hajló áramlat magával ragadni, — ily faj- és nemzetgyilkossághoz mi nem nyujthatunk segédkezet, mert a multak iránti kegyeletben erős erkölcsi támaszszal birunk.

Ha ezen, bár kis terjedelmű munkám elolvasása után ez erkölcsi támasz csak szilárdulni fog, úgy az a cél, mely felé gyöngye tollam törekedett, el van érve.

Rokoni tisztelettel

Fáji Fáy Ákos.

cs. és kir. kamarás,
nyug. ezredes.

FELHASZNÁLT FORRÁSOK:

Szilágyi S. A magyar nemzet története. Pauler Gy. Fejér,
Wenzel. Arpád-kori új okmánytár. Továbbá egyéb ide vonatkozó
közlemények.

I.

A SAJÓMEZEI CSATA 1241.

I.

A SAJÓMEZEI CSATA 1241.

E PÁRATLAN véres, iszonyu kimenetelő és következményeiben oly gyászos emlékü csata — mely muhi csata néven is emlittetik — leírásához, — tekintve annak régmúlt idejét s ebből kifolyólag a gyér forrásokat, melyekből a részletekhez csöppenként merithetni a szükséges adatokat, — mondom e csata leírásához a képzeletet is segítségül kellett hívnom ugyan, de, mint katona viselt ember, törekedtem azt a harczviszonyok alkotta tényezőkkel összhangzásba hozni.

Az elmosódott nyomok lehetőleg összefüggésbe hozott vonalán igyekeztem haladni, mely végre a katasztrófához vezetett, természetesen kerülve az élénk fantázia szüleményeit.

Mielőtt magának a csatának a leírását, annak lefolyását megkezdeném ismertetni, tájékozássul szükségesnek vélem futólagos pillantást vetni a hadviselő felek harczképességére, az azt befolyásoló tényezőkre, hadseregük minőségére, erejére s annak vezetésére, szóval a hadfelek rövid ismertetésére.

E rövid áttekintés is, hiszem, elégséges leendő arra nézve, hogy a történetek fölött tisztultabb fogalommal birjunk, hogy az összbenyomás, melyet a befejezés hatása alatt nyertünk, föltárja előttünk a balsiker okait.

A *mongholok*, vagy mint általában használni fogjuk, a tatárok előzőleg történt egygyéolvasásukról, hatalmi terjeszkedéseiről értekezni, azokat e munka körébe bevonni nem czélom. Elégnek találok róluk általánosságban elmondani, hogy midőn e nép a hatalmas Temudsin alatt, ki később Dsengisz melléknévvel ruháztatott föl, összeverődött, meghódította Ázsia nagyrészét, azután Európára vetette félelmes szemeit, betört a Volgán át és e nevezett folyam és a Don között tanyázó kunokra rohant. A kunok — vagyis orosz elnevezés szerint poloveczek, innen a magyar palócz nevük — kemény és hősiek védelem után nyugat felé vonultak, egyrészük, a fősereg, Kuthen királyuk alatt hazánkban nyertek letelepedést 1237-ben. Ezek sorsa eléggé ismeretes.

A monghol tenger hullámai elborították a mai Oroszország területét, az ott lakó népek, ha meghódoltak, mint a török-tatár fajok, kegyelmet nyertek, beosztották seregeikbe, mely által csak növesztették számukat, melynek inponáló sokaságára nagy súlyt fektettek, — kik ellenálltak, eltiporták őket, kiirtották.

E roppant népáradat vezetője az uralkodásra kiválóan rátermett monghol volt.

Az orosz fejedelmeket legyőzve, csakhamar Kiew is romba dőlt lábaiknál.

Óriási félkörben nyomult előre a tatár Magyarország határa felé, a szélső jobb szárnyukat a Lengyelországot és Sziléziát dúló Orda, Batu khán testvére és Peta, a középhadat, mely a fősereget képezte, maga Batu vezette, a balszárnny a mostani Moldván át Erdélybe tört Kodan és Búri alatt, ettől délre, mint szélső balszárnny, szintén Erdélyen át nyomult előre Büdzsikur vagy Bakhator (Bátor) vezetése alatt.

Mindenikének hadműködési tárgyul Pest volt kijelölve, feladatuk volt odairányítani seregüket s ott egyesülni a fősereggel.

Seregükben temérdek fogoly — a leigázott népek ifjúsága, ép férfiai — végezték a segédmunkálatokat, ezenkívül a harcban előre küldték őket az első csapás felfogására s ha megszaladtak, leölték őket. Várak ostrománál a várárkok betömésére küldték, hol bizton elhullottak, sokszor saját véreik fegyvere által, mert a vidék lakosságát is e célra használták.

Általában harcuk rendszeres emberirtásból állott.

Előcsapatai a vadságukról és kegyetlenségükről ismeretes mordvák voltak. Ezeknél törvény volt, hogy aki még nem ölt, az nem házasodhatott, sem sarkantyut nem viselhetett.

Érdekes, hogy e nép ma is őshazájában él, az Oka és Volga közt, délfelé Astrakánig, csendes földmivelő, baromtenyésztő lett belőle, a nők kiváló talentummal bírnak a diszes himzésekhöz. Ugor nyelvet beszélnek s számuk ma meghaladja a 700,000-et.

E kis kitérés után a tatárok jellemzésére foglaljuk egybe Rogerius és spatatói Tamáson kívül mindazt, mit az egykoru Nicephorus Gregorius, narbouí Ivo, Frigyes császár, majd Sayous E. feljegyzéseiből, illetőleg leírásából tudunk.

„A mongholok középtermetű, szikár, de izmos alakok, gyaloglásban ügyetlenek, mivel abban lőcsalaku lábuk akadályozza, de annál jobban ülik meg apró, sovány, de kitartó, fürge lovaikat. Nomád lovasok voltak. Fegyverzetük, felszerelésük könnyű, bőrpánczél és bőrsisak fedte testüket, hátuk védtelen, hogy kedvet ne kapjanak megfutamodni. Főfegyverük az íjj, melyből minden más népnél nagyobb távolságra és biztosabban röpitették két-láb hosszú csonthegyű nyilaikat, ezenkívül volt kampós dárdájuk, melyekkel a lovast nyergéből lerántották.

Mig Ázsiában, mikor felkerekedtek, kezdetleges volt fegyverzetük, ugyannyira, hogy legelső hódításaikat csupán nyilak és botokkal hajtották végre, de amint a különféle népeket meghódították, azoktól sokat elsajátítva, tökéletesítették azt.

Midőn hazánkba betörtek, már nemcsak a kardot és buzogányt használták, de voltak ostromtornyaik és kitűnő hajtógépeik is, sőt a kínaiaktól eltanult egy neme a tüzfegyvernek is említetik.

Mind a mellett egészben véve igen hitvány benyomást keltett az egyes monghol lovas; ronda, rongyos kinézésűek voltak, mert az volt dicsőségük; a puha, fényűző életet megvetették, egyik főerényük közé tartozott a nélkülözés.

Mindig harczzrakész, kiknek gyorsaságuk hírket megelőzte. A halállal nem törődvé, dühös vadként rohanják meg az ellenséget és addig nem hátrálnak, mig vezérük zászlóját visszavonulni nem látják. Ha legyőzetnek, nem könyörögnek, viszont a legyőzötteken nem könyörülnek.

Haderejük 1000 főnyi csapatokra tagozódott, ezen belül 100, ez ismét 10 emberre. Ha egy szakaszból egy katonájuk megszökött, abból kilencz halállal lakolt.

Vezéreik a keleti strategia legmagasabb színvonalán állottak és vasmarokkal tartották össze őket.

Számuk fölött igen eltérő — de azon korban a tulzásra hajló — adatok vannak, természetesen teljesen megbizhatlanok.

Minthogy itt csak a Sajó mellett álló Batu seregéről lesz szó, annak megállapításához támpontul szolgálhat a Sajó balpartján általa megszállott védállás kiterjedése.

Minthogy jobb szárnyával a Hernádra, bal-szárnyával a Tiszára támaszkodott, arcvonala előtt a Sajóval, a Hernád-Tizsaköz pedig a Sajó torkolatától egész Tizsaluczig ugyszólván egyenközü, mely átlag 7 kilométer szélességgel bir, a védvonal megfelelő sürü megszállása mellett, a mozgásra és kibontakozásra szükséges térközök betudása mellett, melyek feltétlenül szükségesek, az első harczzvonalan több mint 50,000 lovas nem lehetett, ha még ehhez megfelelő mélységgel a szárnyak mögött és a tartalékot, összesen 30 000 hozzáadjuk, ugy vélem, megközelitettem a valóság

got, ha Batu seregét legalább 80,000 lovasra teszem.

A mi a tatárok által elfoglalt terepet illeti, nemcsak előnyös a lovas harczra, de a Sajó ligetei is segítségére voltak azáltal, hogy mozdulataikat a magyarok szemei előtt elfedték, mint védállás kitűnő volt. Igaz, hogy a Sajó e végszakaszának bal- és jobbpártján elterült terep alig mutat fel lényeges előnyöket a másik fölött, értem a lovaságból álló ellenfeleket, mert a Berzék-Kesznyéte és Héjjő-Keresztur-Balahalma közt képezett négyszög magassági és talajviszonyokban elenyésző csekély eltérést mutat, ellenben mindkét part függőleges háttére a Héjjő-Tisza, illetőleg Bodrog mocsaraival van ellepve, mely abban az időben kétségkívül nagyobb kiterjedéssel birt, mint ma.

Batu tehát határozottan védállást foglalt és pedig előnyös, közvetett védállást, ezért nem romboltatta le a Sajó-hidat, mely Ónod-Hidvég között fekehetett; odaépült később Ónod vára, mely hivatva volt az átkelés fölött uralkodni.

A hidnak fentartása biztosította számára a működést mindkét parton, nem zárkózáván el azon eshetőségtől, hogy a védelemből támadásba mehesen át.

Nem oszthatom azon nézetet, hogy Batunak a Sajó mögött foglalt állása előre kiszelt kelepce lett volna. Ő előbb nem fogadhatta el a harczot a magyarokkal, mert, először Sejban testvéröccse — ki elővédjét, majd a magyar seregnek Pestről történt előnyomulása folytán hátvédét képezte 10,000 emberével — azt a hírt adta tudtul, hogy

a magyarok többen vannak, a mi természetesen azoknak könnyen át nem tekinthetett csoportosításából is eredhetett, másodszor, szerte száguldó csapatait is össze kellett e hirre vonnia és mely támadó szándékát le is lohasztotta, és végre, ha egyáltalában meg akart ütközni a magyarokkal, tovább nem hátrálhatott, nyomában lévén a magyar sereg, ha csak az országból ki nem hátrál, mert azontul sikerre nem számíthatott sem a Bodrog mocsarai előtt, sem a Vereczkei szoros előtt, ellenkezőleg arra vetve serege, fölbomlik s megsemmisül, végre azt sem tudhatta Batu, hogy a magyarok szekértáborba fognak szorulni.

Ezzel végeztünk a tatárokkal, ime előttünk van egy harczedzett, mozgékony, kitűnően fegyelmezett és vezetett hadsereg képe.

Nézzük most már a *magyar* sereget, hasonló tekintetekben.

Nem lévén czélja történelmi fejtegetésekbe bocsájtkozni jelen munkának, csak annyit kell fel-
emlitenem, hogy a csatát megelőző viszonyok éppen nem voltak alkalmasak arra, hogy a magyar sereg harczias szellemét emeljék. Király és nemzet között ellentétek zsibbasztották a lelkesedést, minélfogva tagadhatatlan, hogy a magyar seregben e kedvezőtlen hangulat nyomasztólag hatott a tevékenységre, mindamelllett, hogy e tényező befolyással lett volna a csata gyászos kimenetelére, azzal nem érthetők egyet, nem különösen azért sem, mert igen tekintélyes sereg sorakozott Béla király felhívására.

Ha tehát a sereg meg volt, akkor már egészen

más oldalról kell tekintenem annak használhatóságát.

Megvallom itt, kénytelen vagyok — talán mer — katonai álláspontra helyezkedni. Elismerem, hogy a lelkesedés nem csupán hadsereget képes előteremteni, de magában a harcban is előnyös tényező, de nem oly mértékben, hogy az különös fontossággal, vagy éppen döntő befolyással birjon a sikerre.

Igaz, fordultak elő a történelemben esetek, midőn aránylag hiányosabban képzett és kisebb erejű csapatok kiragadták lelkesültségük árán a diadalt, de minden egyes esetben kimutathatónak vélem, hogy az mindig a körülményekben lelhető fel, azaz vagy valamely irányban demoralizált féllel szemben, vagy tudatlan vezér adta ki kezéből a győzelmet.

Hadvezér, ki ismeretei s tulajdonságainál fogva e névre jogosult és ezzel kapcsolatos, elválásztatlan, a fegyelem az, mely a győzelmet biztosítja.

Hogy feltaláljuk-e e két főtenyezőt a magyar seregben, az alább ki fog tűnni.

Béla király, midőn elég erősnek hitte az összegyűlt seregét arra, hogy a tatárral szembeszálhasson és pedig sikerrel, megindult Pestről.

E hadsereg kétségkívül igen tekintélyes volt abban a korban. Száma 65,000-re rugott.

A sereg minősége — bár a magyar már akkor közel 70 év óta nagyobb háborút nem viselt s a folyton tért foglaló kulturális viszonyok nem is voltak kedvezők a harczedzettségre és gyakorlottságra — egyáltalán jónak mondható, elvégre is magyar volt.

Legnagyobb részét az ugynevezett nemzeti hadsereg képezte, melynek magva a középnemesség volt, könnyű lovasság, karddal és ijjal felfegyverkezve, volt azonban több pánczélos dandár, kik talpig vasban voltak, hatalmas öklelő dárdákkal és nehéz kardokkal. Ezek voltak a király zsoldosai, az olaszokból álló templomosok, Kálmán herczeg horvát-dalmata dandára, továbbá a főpapok és országnagyok csatlósáikkal.

E különböző felszerelésű és fegyverzetű vegyülékéből álló csapatok, megfelelő módon alkalmazva, teljesen kiegészítik a vezetés igényeit.

Ámde hiányzott e seregnél a két főtenyező: a hadvezér, ilyen nem volt, maga a király vette kezébe a vezéri hatalmat, katonai képzettség nélkül, — és a fegyelem, ezt is hiába keresnők. Mindez kitűnik a csata lefolyása, sőt az előintézkedések hiányosságaiból is.

De kövessük a fejleményeket.

A mint Béla hadseregével megkezdte az előnyomulást, a tatárok előtte mindenütt visszavonultak. Ez részben harczmodorukhoz is tartozott, de tényleg össze is kellett vonniok a szertebarangoló csordát, mert egyesített serege nélkül a fényes, impozáns magyar sereggel megütközni nem tartotta Batu tanácsosnak, nehogy koczkára tegye eddig győzhetlenségének jó hírét, melyre nagyratörő tervéhez mulhatlan szüksége volt.

A könnyű magyar lovasság folyton nyomában volt a tatárnak, azt többször beérve, harcz fejlődött ki közöttük, mely mindig a tatárok visszaverésével végződött.

E kisebb csete-paték megismertették a magyarokkal a tatárok fogyatékos kiállítású népét, de alkalmas is volt arra, hogy őket elbizakodottá, lenézővé tegye ellenségével szemben.

Megnyilatkozott e hiba, mint látni fogjuk, magatartásukban.

Igy értek el a Sajómezőig, a Muhi pusztaságra, hol akkor hasonnevű város is állott, természetesen már felégetve, kiölve.

A tatársereg, mely sokkal gyorsabb volt, akkor már a Sajó balpartján állott, jórészen földve, a balparton elterülő ligetrészek mögött.

Midőn Béla seregével Pestről kiindult, szándéka nem lehetett más, mint megtámadni a tatárt ott, ahol éri és kiűzni az országból, különben is a magyarnak eleme volt a támadás mindenkor.

Hogy ő mégis szekértáborba szorította seregét, más körülmény játszhatott közbe, mert hogy e táborból való kitörésekre szánja magát, mi célja lett volna ennek? Ezzel el nem üzi a tatárt.

Talán nem csalódom, hogy alkonyatfelé érkezett a csatatérre és így minden előkészület nélkül az ellenség előnyös állását megtámadni ideje már nem lehetett, meg kellett annak módját alvezéseivel állapítani s az valószínűleg másnapra terveztetett.

Hogy tehát magát az éjjeli rajtaütés ellen biztosítsa, határozta el a szekértáborba szállást, sajnos, a lehető legrosszabb módon.

Ápril 12-ére teszik a csata napját, megfelelően annak, hogy a Sajó rendkívül meg volt áradva.

A lenyugvó nap sugára csillámlott végig a felvonuló magyar hadoszlopok fénylő tömegein.

Megdöbbenve szemlélte Batu e káprázatos képet a Sajó balpartjának egy dombjáról. Batu szívébe beférkezett a rettegés — mondja egy khinai történetíró — s csak a 70 éves Szubutáj tartotta fel a bátorságot az eddig győzhetetlen khánban. „Térj vissza — ugymond — ha úgy tetszik, én csak a Thond (Duna) vizénél fogok megállapodni, a magyaroknak végleges meghódítása után.“

Midőn azonban látta, hogy a magyarok minden harcra való intézkedést mellőzve, sátrakat állítanak föl s azokat sűrűn egymás mellé állítva szekerekkel zárják el, fellélegzett s vezéreinek győzelmet ígért. „Mienk a győzelem, igaz, hogy sokan vannak a magyarok, de rossz tanács után igazodnak, odaát birka-akolt látok, hová beszorította őket királyuk, most már nem szabadulnak kezeim közül“.

És valóban erre alapította Batu intézkedéseit, melyek keresztülvitelében nem is késett. Meg kellett előznie a magyarok harczállásba való kifejlődését és támadását, melyet biztosan másnap reggelre várt. Meglepőleg fellépni, körülzárni a szekértábor, hogy a tömeges kirohanást lehetetlenné tegye, melynek zárt oszlopai mulhatalanul összetörték volna a könnyű felszerelésű monghol hadat.

E gyors elhatározást, melynek kivitelében a beállott esti homály is segítségére volt, nyomon követte a tett.

Hadoszlopait, melyek minden parancsát telje-

síteni és végrehajtani törekedtek, kellően csoportosítva, harczkészen állottak, a már felkutatott gázlók felé irányította. E gázlók nem is voltak a tatárok előtt már ismeretlenek, mert az országba benyomulásuk alatt fel kellett azokat keresniök s a Pest felől való visszavonulásuk után ismét felhasználták, jelen mozdulataikhoz még több gázlót is fel kellett kutatniok.

Melyek lehettek ama vonalak, melyek a magyar tábornok bekerítő irányba futottak össze, s melyen a tatár oszlopok haladtak, ennek megállapításához első sorban szükséges a magyar székértábor helyének fekvését tudni.

Ennek pedig meghatározásához a kulcsot kezeinkbe adja a tatárvédállás ismerete. Azzal szemben kellett azt felállítani és pedig, noha a Sajó vízbősége tetemes volt is, ahhoz közvetlen közel nem lehetett, hanem párhuzamosan a Sajó vonalával és arczczal arra felé, oly módon, hogy jobboldala Sajószöged-Héjjő-Bába között, baloldala Köröm-Héjjő-Keresztur vonalát érintette. Az arczvonala távolsága a Sajótól, — melynek közepe Nagy-Csécsel szemben feküdt — tekintettel a fejlődési tere mintegy 2500 lépésnyire lehetett, minélfogva háttere nagyon is közel jutott a Héjjő mocsaraihoz.

Batu hadoszlopai tehát minden valószínűség szerint az Ónod irányában levő hidon kívül, a fölött, hol ma az ónodi malom van, továbbá Nagy-Csécs felé vonultak.

Szemben Batu kifejtett tevékenységével, a magyar táborban semmi biztonsági intézkedés nem történt. Nem volt a Sajóvonalat megfigyelő csapat

kiküldve. Nem volt a tábor előtt, sem oldalain kívül harczkész állapotba helyezve őrködő csapat. Csak bent a táborban tartottak készséget Kálmán dandára és a templomosok nagymesterükkel, montreali Jakabbal. E két férfiú volt az egyedüli, kik katonai ismeretekkel bírtak.

E hanyagság és tudatlanság helyreépítésére a kínálkozó alkalom nem késett. Ugyanis egy orosz szökevény hírül hozta estefelé a tatárok készülődését s támadási szándékát.

Ha ekkor a magyar sereg vezére erről meggyőződést szerez, aztán talpra állítja a tábort, abból fokozatosan kivonul, harczkész állapotba helyezkedik, a tatárok minden tevékenysége, célja meghiusul.

Ehelyett a táborban nagy kényelembe helyezkedve álomba merültek, csupán Kálmán herczeg, a templomosok s ezekhez csatlakozott dandárával a vitéz Ugrin érsek sorakoztatták a vett hirre csapataikat. Kirobogtak a táborból a veszélyeztetett hidhoz, mely valószínűleg minden őrség nélkül hagyatott.

Oda érkezve — éjfél tájt — a tatárokat már azon innen találják részben, részben átkelésben. Rögtön reájuk rohannak, a tömör alakzatu pánczélosok rövid tusa után szétverik a tatárt, részben leölték, részben a Sajó iszapos hullámaiba fullasztották.

Ezer embert vissza hagynak a hid védelmére s ők visszamennek a táborba, hol ujjongva fogadtatnak, s azt híven, hogy ezzel a csatának is vége van, mély álomba merültek.

Mig a magyar táborban mély csend honolt, addig Batu oszlopai a tábor körülzárása céljából egymás után keltek át a gázlókon. Az ezer főből álló magyar hidőrséggel szemben Sejban 12,000 embert állított.

Hogy a gázlókon áthatoló tatár csapattestek zavartalanabbul juthassanak a Sajó jobb partjára s ott egyesülhessenek, a magyarok figyelmét a fenyegetett hidra kellett irányítani. Ezért megfelelő erejű seregtesttel tüntetőleg lép föl Sejban, mert 12,000 emberrel a hidhoz nyomul, hét kitűnő hajító gép segélyével, csakhamar elüzi a csekély hidőrséget, átvonul a hidon, hadtestét kifejlődötti arczczal délfelé.

Ekkor már hajnalodott.

Az elkergetett hidőrség lélekszakadva nyargal a táborba. A mélyen alvókat nagy zajjal alig bírja felköltetni. Végre a magyarság fölkel, első gondjuk mosakodni, fésülködni, magukat piperézni, karpereceiket csöndes nyugalommal csatolgatják.

Nem láthatunk itt mást, mint megnyilatkozását az ellenség lenézésének, az elbizakodottságot, — de félelemre nem vall. Minthogy pedig maga a király intézkedik a csatarend gyors megalakításán, de hasztalan, előbb a pipere, arra, hogy azonnal engedelmessé legyenek s fegyvert ragadjanak, nem is gondolnak, ebben megnyilatkozik a fegyelem teljes hiánya.

Ismét Kálmán és Ugrin vezetik ki dandáraikat, követik őket a templomosok. Vitézül csapnak a tatárra, ámde utánuk a táborból senki nem mozdul. A tatártömegek sötét vonala közeledett minden

oldalról. Az óriási gyűrű mindinkább összébb szorult. Az aránylag csekély számú hősök nem képesek a mindinkább szaporodó tulnyomó tatársereggel megküzdeni, visszahátrálnak a táborba.

E kitörés meghiúsult.

Méltó felháborodással lobbantják szemére a királynak, a nagyoknak tehetetlenségüket, gyávasággal vádolják őket s csapataikat, melyek nem-hogy segítségükre siettek volna, de gyülekeztetve sem voltak.

Mily irtóztatóan bűnhődtek e hanyagságért.

Most tehát új felhívás a táborba, hogy sorakozzanak, köszörüljék ki a magyar fegyveren ejtett csorbát. Erre sokan felocsudnak egykedvűségükből, sértett önérzetük felülkerekedik a tatároknak, bár egyenlőtlen erővel szemben elért diadalán, sietnek Kálmánhoz, csatlakozni. Színe-java volt ez a magyar seregnek.

„Nagy bátorsággal, kantárt eresztve, nekivágtattak a tatároknak.“ Nem törődve a borzasztó nyilzáporral, mely sziszegéssel töltötte be soraikat, villámsebességgel törnek rájuk. Megrendül a tatársereg ez intenzív lökésen, zajongva rebben szét és olvad a magyar kard csapásai alatt. Nagy repedések bomlasztják föl a tatárgomolyt, vitézül aprítják őket a magyarok, kikben az a hit, hogy utánuk kijött a magyar sereg a táborból, — mert ők csak a kisebb részt képezték — új erőt önt lankadó karjaikba. A tatársereg már nemcsak meg-ingott, hanem elveszítette ellentálló képességét, hátrál, veszteségük megdöbbenti őket, a magyarság már Batu közelébe furta magát, főhadsegéde lehull lováról, elesik.

Batu kivont karddal áll a hátrálók elé, igyekszik feltartóztatni a futókat, hogyha futnak, mind elvesznek, — valószínűleg a Sajóba szorítva — inkább haljanak meg a csatatéren.

E válságos pillanatban vérfagyasztó ordítás zúg fel a küzdő magyarság oldalába. Szubutáj hadteste érkezett be és „Sűrűn“ kiáltással ront a magyarokra. Batu dob, síp és kolomppal tüzeli most seeregét, kikbe Szubutáj megjelenése új bátorságot önt.

E kombinált kettős támadást már nem bírta felfogni az egyre fogyó magyar. Folyton küzdve, sebekkel elhalmozva jutottak be a táborba. Kálmán nehéz sebeket kapott, nemkülönben Ugrin is, a templomosok, nagymesterükkel együtt, egy szálíg hősies halállal estek el.

E nagyobb kitörést is hozzá nem méltó sors érte.

Mindent elkövet a király, hogy erős, tömör hadtestet vezessen ki a táborból, kér, fenyeget, semmi eredmény. A fáradhatatlan és rettenthetlen bátorságu Ugrin is buzdít. Mindhasztalan. A sűrűn egymáshoz kötött sátrakban lehetetlen volt a sorakozás, a fejtelenség tetőpontját érte el. Egyes csapatok minden megállapított terv nélkül ki-ki mentek a tábor előtt küzdeni, haszontalan erő és vérpazarlás, csakhamar viasszaszorították a tatárok nyilai.

Ide-oda futkosás, kiabálás. A zűrzavar nőttön nőtt. A tatárok mind sűrűbben rajozzák körül a tábort, mely fölé sötét nyil-zápor fellege borul. A tatárok a tábor felgyújtásán fáradoznak, itt-ott

füstgomoly emelkedik már. A táborbani tartózkodás tovább lehetetlen.

Dél van.

Kálmán — a nehéz sebesült hős — talán bátorító példaként is, megmaradt csapatával újra támad. Talán fel is hívja a királyt, hogy kövesse őt; ha nem sikerül a tatárokat legyőzni, akkor kersztül vágják magukat, s azokat, kik nem követik példáját, érje utól megérdemelt sorsuk.

És úgy lőn.

Kálmán lelkesítő példája a fejét vesztett embertömegre nem volt a kívánt hatással. Látva ezt Kálmán, hogy magára van hagyatva, csapatának csekély maradványával átvágja magát Emőd irányában s elmenekül Pest felé. Valószínűleg Bélának is azt tanácsolta.

Kálmán után a király is elhagyja a tábor, de ő hozzá is alig csatlakozik tekintélyesebb erejű csapat. Az ország nagyjai és személyes hivei élén száguld ki a táborból. Mig a táborban szorongók kisebb-nagyobb csapatokba verődve különféle irányban kísértik meg a menekülést, ami Béla szerencsés menekülését elősegítette, ő maroknyi hős csapatával a tábor hátsó részén Héjjő-Keresztur-Harsány irányában vágatott ki. Csakhamar utját állja egy tatár csapat, összezap a csupa hősekből álló maroknyi kíséret, körülfogja királyát, testükkel fedezik és versenyre kelnek az önfeláldozás magasztos voltában.

A gyászteljes képre egy fénysugár villan, mely ott csillog letörölhetlenül s történelmünk lapjaira a dicsőség sugarát hinti.

Azt olvassuk „A magyar nemzet történeté“-ben, hogy *«Azon a napon, melyen a régi Magyarország katonai tekintetben összeomlott, annak igazi erkölcsi összetartója, Árpád vérének tisztelete, a legtisztabb fényben ragyog.»*

A tatárok erőlködése a király közelébe férközhetni, megtörik a kíséret hősiességén.

Egy tatár már-már eléri lándzsájával a királyt, ezt levágja Mórítz a Pok nemzetségből, Detre, Mohol fia egymaga feltartóztat egy csapat tatárt és súlyosan sebesül. Végre átvágta magát a kised csapat. A tatárok észreveszik, hogy maga a király volt a kis csapatban, egész tömeg iramodik utána, s kezdetét veszi a rémes üldözés. Már közel a hegység, melynek erdőfedte völgyei biztatólag intenek hőseink elé. A király lovát nyíl találja, Ernye, az Ákos nemzetségből, leugrik lováról s átadja királyának s hogy a király biztosabban és gyorsabban meneküljön, átadják lovaikat egymásután, a mint a király lovát lankadni látják. András, a Forgáchok őse a Hunt-Pazman nemzetségből, Roland főlovászmester, hasonló érdemeket szereznek Rugach fiai, Don és Barnabás, kik ezért IV. Bélának 1243-ban kelt adománylevele alapján a Fay-földet kapják, melytől nemzetségük nevét viseli.

Végre beesteledett, a Bükk hegység homálya védőleg burkolta be a futó királyt, a zaj elhalt a távolban, a király annyi hős árán meg volt mentve. Sikerült a lovaiktól megvált hősök jó részének is, — bár sebekkel fedve, mert gyalog is igyekeztek a legelőljáró tatárokat feltartóztatni — az est homályában megmenekülni.

„Emeljünk kalapot — írja Székely S. — azon kevés lelkes férfiú előtt, kik szívvérükön válták meg a király életét. Áldott legyen emléküik nemcsak azért, mert eme gyászos korban ragyogó jellemük annál vakítóbb fényben mutatkozik, de kivált azért, mert ők a király életével egyuttal az ország integritását és függetlenségét mentették meg.“

Igaza van abban is, hogy ha IV. Béla áldozatul esik, akkor az ázsiai barbár hordák elvonulását az európai tatárok inváziója követte volna, hogy pedig azok nem hiányoztak, s hogy sok volt a sóvár rabló, példa reá a legnagyobb rabló, Frigyes osztrák herczeg.

Még egy visszapillantás a szekértáborból menekülőkre. Ezeknek csak egy irányt hagytak szabadon a tatárok, a Héjjó és Tisza mocsarai felé — idáig eljutottak, itt aztán befulasztották őket a tatárok; kik könyörögtek, megálltak, vagy kimerültek, irgalmatlanul lemészárolták.

Az előző napon a nap sugarai a diszes magyar sereg fénylő fegyverein csillogtak s félelemmel tölték el Batu szívét — a csata után lenyugvó nap rémesen világította meg a feldult szekértábor borzalmas képét, — Batu alakja domborul ki e képen, ott áll a magyar király sátra előtt, melynek köteleit elvágatta s győzelme jeléül a sátor lábai elé hullott.

A csata el volt vesztve.

Ki okozható ezért, azt kell erre ismételtelen felelnem, hogy a létezők között senki, de a nem létező valami; tehát nem a személy, hanem a fatum, mely e korban vezéri tehetséggel nem ruházott föl senkit Magyarországon s ebből kifolyólag a fegyelmezetlenség.

Tény az, hogy a magyar faj fegyelmezettség tekintetében — ha az nem a legnagyobb szigorral hajtatik végre, de mindig igazságosan és a kellő tapintattal — sokkal hajlandóbb a meglazulásra, mint más nemzetbeliek. Tapasztalatból is mondhatom.

Már bölcös Leo császár írja róluk, hogy csak kemény fegyelem képes őket összetartani.

Sok hasonlat van a sajómezei és a 899-iki Brenta melletti csata között. Utóbbinál a magyarok játszották a tatárok szerepét. Az Olaszországot pusztító 5000 főnyi magyar lovascsapat folyton hátrál a 15,000, tehát háromszorta számosabb, fényes, jobban fegyverzett olasz sereg előtt, midőn utóbbiak, biztos diadaluk érzetében vígan, gondtalanul lakmároznak, átusztatnak a magyarok a Brenta távolabb pontjain és midőn a szárnyak a tulparton voltak, akkor a középhad is villámgyorsan csap rájuk, nyilaikkal torkukba szegeznek az ételt s fölkonczolják a nagyobb részt, megakadályozva menekülésüket.

Jellemzőleg ír az időben a magyarokról a cremonai püspök; szerinte azt tartották ők: *«soha kétségbe nem esni, a végsőig le nem tenni a harczról, melyben férfiasan elesni nem halál, hanem élet»*.

Igaz, akkor még a pogány magyar is harcedzett volt, — de ily óriási mulasztás, mint a Sajónál történt, ritkitja párját.

Ha a magyar sereg nem a kényelemre gondol, hanem felhasználja a homályt s míg a Sajónál tüntet, átkarolja balszárnnyával a Sajó-Lád—Berzék felé a tatár tábort, e mozdulat elég lett volna, hogy a tatár visszavonja akkor már hátrányos állásából seregét.

Nem ő csalta a magyarokat kelepczébe, hanem a magyarok készítettek saját maguknak kelepczét. Meg volt a tatárok legyőzéséhez minden eszköz, de nem volt avatott kezekben.

Szubutáj támadási irányáról még néhány szót. Szubutáj volt a monghol vezérek egyik legtehetségesebbike és legtapasztaltabb katonája. Ő Batu seregénél volt. Mint említettem, ő tartotta fenn a bátorságot Batuban, midőn az a magyar sereget tanulmányozta a Sajómezőn. Ebből az következik, hogy ő is ott volt a Sajó balpartján Batuval, de egy más forrás Szubutáj szájába az ismert nyilatkozatot a csata után adja, hogy t. i. a tatár sereg roppant áron jutott győzelemhez s Batu megdöb-bent a rémitő veszteségen s mert azt is hihette, hogy a magyarok még koránt sincsenek végleg legyőzve s újabb sereget képesek elébe állítani s ez tette habozóvá.

Hogy mikor történt Batu és Szubutáj között e tanácskozás, fontos arra nézve, hogy Szubutáj segítségét mely oldalról hozta, ezt megállapíthassuk.

Ha tekintetbe vesszük egy ugyancsak kínai történetíró ama kijelentését, hogy Szubutáj a Thun-

ning folyó mellett eldöntötte a csatát azáltal, hogy összekötött gerendákon átkelt a folyón és Batu-nak segítségére sietett azt is gondolhatjuk, hogy Szubutáj nem volt a Sajó balpartján jelen Batuval, hanem a Thun-ning folyó alatt a Tiszát érthetnők, azon feltevésből kiindulva, hogy midőn a főszereg a Vereczkei-szoroson átkelt, az a Latorcza mentén egyenesen nyugatnak tartott, itt azonban Szubutáj, mint annak bal oszlópa Csap tájékán, a Tiszán átkelt s annak balpartján vonult lefelé, lehetőleg Batuval egy magasságban haladva serege zömével. Ez esetben Szubutáj a Tiszán kelt volna át az összekötött gerendákon, körülbelül Szederkény irányában, mely esetben a harczoló magyar hadtestet jobb oldalában és részben hátában érte az új támadás és roham. Ez esetben, mit a körütekintő tatár vezérletről fel nem tételezek, a magyar seregnek északnyugati irányba, tehát a Bükk erdőfedte hegységére való vetését czélozta volna, hol könnyebben elmenekülhetett az üldözés elől.

Határozottan foglalok állást azon feltevés mellett, hogy Szubutáj Batuval egyesülve volt a Sajó balpartján s a magyarok bekerítését czélzó tervet akként állapították meg, — Batu mondotta, hogy kezei közül nem szabadulnak! — hogy a magyar sereget a Héjjő és Tisza által képezett mocsarak és sík vizekbe kell szorítani, előidézvén ezáltal annak teljes megsemmisítését.

E terv keresztülvitelére Szubutáj hadtestével átkelt Berzék tájékán a Hernádon, majd Sajó-Lád alatt a Sajón — lehetett ez is Thun-ningnak nevezve, mert a Dunát Thondnak irták s minthogy az ápri-

lis közepe táján rendkívül meg volt áradva, összekötött gerendákból álló hadihidat veretett.

Nagyobb távolságot kellvén Szubutájnak áthaladni s átkelési akadályokkal megküzdeni, a csatatéren való megérkezéseig Batunak minden áron fel kellett a magyarokat tartóztatni.

A terv végre lett hajtva, a magyarok baloldalon lettek megtámadva s egyenesen délfelé szorítva, — illetőleg észak-kelet felé a visszavonulás elzárva, — kivéve a még nem teljesen összeszorult gyűrűzetten át magukat keresztülvágó Kálmán hercegnek és a királynak s talán némely kisebb csapatnak sikerült délkelet felé elmenekülni.

Főnmaradt feljegyzés szerint a magyar sereg vesztesége a harcban 10,000 főre rugott, ami bizonyára a felét teszi annak a seregtestnek, mely mint második nagy kitörés, reggeltől délig küzdött, míg Szubutáj be nem érkezett.

A többi, a mocsarak felé futó, vagy még a táborban szorongó tömeg ott bent, illetőleg menekülése közben konciztatott föl. A 65,000-nyi magyar seregből alig menekülhetett több pár ezernél, a többi ott lelte halálát részben dicsőségesen, de a nagy rész dicstelenül.

II.

A FÁJI FÁY CSALÁD ŐSEI.

II.

A FÁJI FÁY CSALÁD ŐSEI.

A CSALÁD ismeretes törzse Rugach vitéz, megalapítóí pedig ennek fiai, Don és Barnabás.

Ez be van bizonyítva egykoru eredeti okmány által, IV. Bélának 1243. évben kelt adománylevele* által.

Ez ősök eredetét kideríteni a mily rendkívül érdekesnek mutatkozik, épp oly nehézségekbe is ütközik. Én megkísérlettem az összebogozott szál végét feltalálni. Ugy vélem, hogy a megoldás sikerül.

Rugach vitéz kilétéről két adat ismeretes előttem. Okmánytárakból meritve mindenike. Egyikéhez erős kétely fér. Ezekhez én egy harmadik feltevést fűzök s igyekszem a homályt eloszlatni.

Rugach vitéz B. Naláczy levéltára szerint

* A melléklet a Fáy Ágoston által 1793-ban az eredeti adománylevélről, melynek ő őrzője és gondozója volt, vett hű másolatnak másolata.

Az eredeti donationalis levél fénykép után készített másolata a tisztelt előfizetőknek a melegebb idő beálltával meg fog küldetni e munkához való csatolás végett. Most az tőlem nem függő akadály miatt nem volt lehető.

erdélyi székely vitéz volt. Élt 1188-ban. Felesége Bánk Eldora volt. II. Endrét, mint keresztes vitéz, a Szentföldre kísérte s ott elesett 1217-ben. Fiai 1241-ben mint királymentők vitézkednek.

A második adat, mely csupán feltevésen alapszik s a Rugach névre is támaszkodik, abban meg egyezik az előbbi forrással, hogy Rugach II. Endrét mint keresztes vitéz Palesztinába kísérte, csakhogy neve — melyet szláv hangzásúnak tart — állítólag azon dalmát lovagok névsorában fordul elő a spalatói levéltárban, kik ott csatlakoztak II. Endre seregéhez.

Először ha egyáltalában előfordulna is e név, az csak az ott gyülekezett s a városban megfordult vitézek közül jegyeztethetett föl, de nem elkülönített nemzeti csoportok szerint. Rugach neve is belekerült a névjegyzékbe. Szláv hangzása, vagy éppen értelme e névnek nincsen, ezt horvátoktól tudom. Különben is alig feltételezhető, hogy mint dalmát vitézek, IV. Bélával menekülnek fiai.

Nem lehetetlen ugyan, hogy Kálmán herczeg horvát dandarából egy kis csapatot rendelt ki szintén a király testőrségéhez s ezek között lett volna éppen a két Rugach fiu.

Különös, főbizonyítékul az hozatott föl, hogy a Fáy-földet Doyn nevű ur birta s ennek halála után V. István adományként Aladár mesternek, a királyné tárnokmesterének adta 1264-ben.*

Természetesen Doyn is szláv elnevezés s végre kisütik, hogy a Rugach fiát is Donnak irták s ez egy és ugyanaz a személy.

* Wenzel G. Árpádkori új okmánytár VIII. 98.

Az egész dalmát eredete Rugachnak erős tévedés, különösen az arra fektett főszűly, hogy Doyn volt a Fáy-föld tulajdonosa, tehát ettől erednének a Fáyak.

Éppen e körülmény világosítja meg az ellenkezőt, de egyuttal azt is, hogy mi szükségük volt a Rugach fiainak magukat a Fay-föld birtoklásában V. István által újból megerősíttetniök.

Doynt Don és Barnabással nem lehet össze tévesztetni már csak azért sem, mert hogy a Fay-földet a tatárjárás *előtt* Doyn birhatta, az kitűnik V. Istvánnak fentemlitett adományleveléből. Ámde Don és Barnabás kapták IV. Bélától és pedig a tatárjárás *után*.

Mert tény az, hogy IV. Béla oly területeket adományozott jutalmazásképen, melyeknek tulajdonosaik a vész után huzamosb ideig sem jelentkeztek és pedig egyelőre korlátolt tulajdonul, a mennyiben netalán életben maradt előbbi tulajdonosainak jogai biztosítottak.

Ilyen terület volt a Fay-föld is, melyet a vész után két év múlva — 1243-ban — kaptak királyi adományban Don és Barnabás, miután Doynnak nyoma veszett.

Don és Barnabás 1272-ben is élnek, ekkor kelt V. István megerősítő levele, melyben hivatkozik arra, hogy Don és Barnabás előtte felmutatták IV. Béla eredeti adománylevelét a Fay-földre, őket annak alapján tulajdonukban — örökös tulajdonban — megerősíti.

Midőn V. István 1264-ben a Fay-földet Aladár mesternek adományozta, annak viszonyairól hely-

telenül informálódhatott, vagy az akkori viszonyok közt cselekedett.

Éppen a mondott időben közösen uralkodott atyjával, IV. Bélával, mint ifjabbik király. Két koronás fő alatt az ország ketté volt hasítva, de István hivei számosabbak voltak. Abaujmegye István királyi hatalma alatt állott, ki tudja, mi okból történt az adományozás Aladár mester részére?

Kétségkívül a Rugach-fiuk, háborgattatva birtokukban Aladár mester által, fordultak az immár IV. Béla halála után Magyarország királyához, V. Istvánhoz.

Ez magyarázza meg V. István megerősítő levelének okát s egyuttal meg is dönti a Doyn és Don azonosságát s ezzel a dalmát eredet alapját megszünteti, s ezzel a kérdéssel végeztünk.

Ami a székely eredetet illeti, támogatni látszik ama körülmény, hogy kitünő, kitartó lovaik voltak a Rugach fiuknak, sőt arra vethetett tekintetet Jászay Pál, midőn Rugachot, mint székely vitézt — a székelyek ellentmondást nem tűrő hitük szerint hun utódok lévén — hunná avatja; származását mintegy sejteti Rugas hun vezértől, ki 426-ban Thráckiát pusztítja hadaival, s kit ő helyesen Rugacsnak vél kiejteni.

Igen ám, de a székelyek szoros értelemben vett hun eredetéhez sok kétely fér. Sok szól amellet, hogy a tuladunáról telepítették be, talán a XI. században. Nem elvetendő egészen az a lehetőség sem, hogy a verekedő besenyőkből valók. Borovszkynál olvashatni, hogy a Sakula, gepida szó jelentősége verekedő és hogy régi iratokban a székelyek Zakuli

néven fordulnak elő, Székelyhida is Zakulhidnak iratott; de legjogosultabbnak látszik ama legujabb értekezés, mely a székelyeknek eredetét a kabarokhoz, a kozárok e vitéz törzséhez vezeti vissza, annyira meggyőzőleg megokolva, hogy kétely alig fér hozzá.

E szerint a Rugachok is kozár eredetűek és én is azt hiszem, hogy azok voltak.

Tegyük föl saját véleményemet, hogy ők Abaujból eredtek. Ekkor is kozár eredetük a legvalószínűbb, mert, bár a történelmileg meg nem állapítható hagyomány szerint a Hernád völgyében s onnan tovább Hevesmegye Mátraaljára az Aba nemzetség és törzsei telepedtek meg a honfoglalás idejében.

Hogy Aba Samu sokszor kérkedett azzal, hogy különb fajból ered a magyarnál, nemcsak azt látszik bizonyítani, hogy ő nem szoros értelemben vett törzsökös magyar származású volt, de azt is, hogy csakugyan a magyarokhoz csatlakozott Kabar törzsből való volt, mert éppen a kozárok hatalmasabb és műveltebb nemzet volt a magyarnál.

Abaujmegyei eredetét támogatni vélem azzal is a Rugachoknak, hogy ott fekszik a Fay-föld,—ők ismerhették s mint a tatárjárás után letelepedési helyül kedvelt erdős, hegyes-völgyes vidékre irányíthatták IV. Béla figyelmét, hol könnyebb a védelem is, a menekülés is.

Mint erdélyiek sokkal inkább ragaszkodhattak volna a teljesen elpusztított Erdélyben valamely gazdátlan területhez s ott kértek volna adományt. Továbbá:

anyjuk Bánk Eldora volt, e család pedig úgy látszik Abaujmegyében volt otthon, mert Bánk bán 1205—1209-ig Abaujmegye ispánja volt. Ugyancsak Bánk nevű volt 1223-ban is e megye ispánja.

Mind e körülmények megerősítik bennem ama feltevést, hogy Rugach abaujmegyei s mint ilyen kozár, azaz kabar származású volt.

A család további fejlődéséről röviden megemlékezni, egyes érdekes adatot felemlíteni, melyek történelmi becscsel is birnak, felsorolandónak tartom.

Az eredetileg adományozott Fay-föld kiterjedését teljes pontossággal ugyan meg nem állapíthatjuk, de ha az adománylevélben megjelölt határvonalakat egyszerűen összekötjük, legalább 14—15 □ kilométerre tehető.

Midőn a XIII. század végén Magyarországon az egyes törzsek és nemzetségek eddig közösen birt ős javaikon megosztóznak, ős birtokaik után állandó vezetéknévét vesznek fel.

Igy támadt a Rugach ivadékaiból a Fay-föld után a Fáy család, mely e nevet 1292. év óta — Fáy Orbántól kezdve — viseli.

Előnevét megtartotta, az adományozott földről véve azt, mely azelőtt latinul — de eadem — használtatott. Majd később Fái-nak iratott, az azon keletkezett Fáj község után. Ma általában a modern helyesírást veszik alapul az előnév használata, illetőleg írásánál, így pl. a Zichy-ek egyik előneve Zics — tehát Zicsi, — a családnév azonban meg-

tartja az ősi írásmódot. E szerint ma helyesen fáji Fáy-t írunk.

Az előnév használatát követte a *czimer* használata.*)

A nélkül, hogy heraldikai fejtegetésekbe bocsátkoznék, annak megállapításához, hogy mióta s mily alapon használja a család a czimerét, bizonyos támpontok szükségesek.

A család czimerének használata a XV. század végére tehető s mondhatjuk, bizonyos is.

Mert jelenetes, azaz bizonyos tényező szerep ábrázolásának ad kifejezést, e fajta cimerek pedig csak a XV. század második felében kezdenek használatba jönni.

Hozzátehetjük még, hogy a család czimerét szabadon választotta, mivel már a XVI. századtól kezdve napjainkig ahhoz a legfőbb államhatalom engedélye és megerősítése szükséges.

A czimeradományozó, illetőleg azt megerősítő levelek iktató könyve, „liber regiusok“, az előbbi időkben Budán őriztettek, de annak a törökök által történt elfoglalásával ezek is mind elpusztultak, nyoma volt-e ott a Fáy család czimerhasználatának, ma nem tudhatni, mert újabb „liber regiusok“ csak 1527-től vezetnek, itt már nem fordul elő,

* Az itt látható czimer a Siebmacher J. czimerkönyvből van véve, de azonos az Abauj vármegye monografiájában közlöttel is teljesen.

csupán a grófi rangra emelt Fáy Ágostoné és pedig oly felemlítéssel: „régi lovagi czimerének épségben tartása mellett“.

Egyáltalában a magyar nemesség nem sokat tartott czimerére, azt eleinte csak mellékesnek tekintette és valóságban nem is képezte az a nemesi osztály nélkülözhetlen atributumát, mert czimert adományoztak városoknak is, sőt kaptak plebejusok is, a nélkül, hogy az igazi nemesség közé számíttattak volna.

Kérdés, hogy a család által mai alakjában használt czimer megfelel-e az eredeti, tehát első időben használni kezdett czimernek? Aligha.

Először is, az csak a paizson volt alkalmazva, Róbert Károly alatt kezd csak elterjedni a sisak a paizs fölött, de általánossá csak a magyar Anjouk alatt lesz. Később koronákkal látják el a sisakokat és sisakdiszkekkel.

A sisaktakarók a csatákban széjjelszaggatva foszlányosak voltak, majd cifrábbnál cifrább lengő szalagok, végre lombfüzerek a czimer általános ornamentális részévé lesznek.

A régi czimerek alakjai zömök silhouette-szerűek, a természethez hű részletességet mutató czimerek ujjabbak, a XVIII. századból erednek.

Ha már most hozzáveszszük, hogy a tulajdonos gondatlansága miatt a festő szépítési vágya vagy vésnökök tudatlansága, a pecsétgyűrű-kövek alakja miatt a czimerek eredeti, ős jellegükből kivetköztettek, elképzelhetjük a változást.

A XVI. századtól kezdve napjainkig láttam a használt pecséteket, egy és ugyanaz mind, egye-

nesen ágaskodó lovat tart egy vitéz, a sisakból ló emelkedik ki. De a vitéz hol szemben áll, hola ló felé fordul, kalpaggal, forgóval és forgó nélkül, a grófi czimeren a vitéz pánczélos, sisakkal, ami korhű tagadhatatlanul, a fehér lovon piros takaró, ez már új, részletes, a sisaktakaró mindkét oldalán piros, ezüst. Ez lenne tehát a családi szín is.

A legrégibb pecséteken a czimerek azonosak a Fáy Ignác rokonunk által szerkesztett leszármazási táblán feltüntetett, illetőleg a Nagy Iván-féle „Magyarország családai“ című munkájában lévővel, csak hogy a kalpag forgóval van ellátva.

A nálam levő heraldikai czimeren vörös öltönyű magyar vitéz, silhouette-szerű ló, XIII. századbéli sisak, korona nélkül, a sisaktakaró lengő szalag, jobbról arany-kék, balról ezüst-piros.

Nem terjedvén ki e munka a család leszármazására, egyes tagjainak életleírására, különösen az újabb korbeliekre nem, ki ne ismerné *Fáy Andrást, gróf Fáy István*†, a régi magyar zenemű kincseinek felkutatóját, gyűjtőjét, 1847-ben kiadóját, hanem a XVII. századból érdekesnek találtam két-három tagjáról megemlékezni a családnak.

István — a családban III. — azért is nevezetes, mert ő volt már testvéreivel az utolsó élő Fáy. Testvérei részint utódok nélkül, részint utódaikban kihaltak, ennek folytán tőle származik le a család.

Abaujmegyében 1584-ben már szerepel, 1600-ban

Gömör vármegye és a szabad hajdu közönség jogainak Kassán leendő megvizsgálására választott bíró, 1608-ban Abaujmegye országgyűlési követe, ugyan-ezen évben II. Mátyás király egyik követe a portánál.

István testvére *Gábor*, török fogságba került, de kiváltotta magát 18,000 frton. Mily értéket képviselt ez azon időben, fogalmat nyújt erre nézve, hogy az időben Kassa város jegyzőjének megjavított fizetése hetenként 2 frt volt, 50 évvel azelőtt pedig évi fizetése 75 frt és egy öltözet ruha.

István másik testvére *Péter*, ki 1620-ban Konstantinápolyban lefejeztetett s ott végrendeletet tett.*

Fáy Péter történetével meg kell ismerkednünk. Bethlen Gábor szövetségesei, a cseh és ausztriai rendek és külön a magyar rendek nevében, de egyidejűleg, követség indult Konstantinápolyba 1620-ban.

E követség vezetője Korláth István volt, kíséretében volt Fáy Péter is, ki ott bortól mámoros fővel egy törököt, kivel összetűzött, levágott s ezért egy óra múlva lefejeztetett.** Mint az itt közölt

* Az eredeti, Fáy Péter aláírásával és pecsétjével ellátott végrendelet, melyről a melléklet lemásoltatott, Fáy Ferencz birtokában van Péczelen.

** Ez Hormayr „Archiv für Geografie et Historie“ czimű munkája 1817 foly. következőleg fordul elő: Fáy Péter mámoros fővel agyonütött egy törököt. Az összecsődült tömeg halálát kívánta. Halaszszátok el halálom csak egy óráig, mondá Fáy, hogy vagyonomról rendelkezhessem. Az óra végintézésének írása közben folyt le, — a végintézet hosszú és kijózanodott főre mutató, mely bátran nézett szemébe a halálnak s melyet az iromány befejezése után csakugyan leütöttek nyakáról.

végrendelete — bár az akkori irály és rövidítések kissé megnehezítik annak olvasását — mutatja, férfias bátorsággal, vallásos magábaszállással hajtja fejét a pallos alá. Megnyilatkozik benne az ősz magyarnak a keresztyénségbe is átvitt föld-anya-szeretet maradványa.

Ingatlan vagyonát a törvény szerint megillető örökösire hagyja, kivéve abból egyik hű szolgájának, Török Imrének hagyományoz egy fél telket Csécsen; ingó-bingóságairól, melyek szép fegyverzete és díszöltönyökből, lovakból és Konstantinápolyban összevásárolt szőnyegek s egyéb dísztárgyakból állanak, rendelkezik.

Nem feledkezik meg Horvát Tamásról sem, nehogy nehezteljen reá, kinek a vagdalkozása közben véletlenül három ujját levágta, ezért rendelt ennek a számára is a Kinizsi malmából 25 köből buzát.

Érdekes, hogy az abaujmegyei monda szerint Kinizsi Pál ebben a malomban lett volna molnár-legény.

Fuló Miklóst, kinél végrendeletét deponálni rendeli, 1627-ben Abaujmegye alispáni székében találjuk.

István harmadik testvére *Mihály* volt, kiről szintén történeti becsü. tárgy maradt fel, mely Csoma József devecseri földbirtokos magánmuzeumában van. Ez a már nem létező fáji reform. ekléziának 1649. évben csináltatott urvacsorakehely, melyet Fáy Mihály és felesége Tököly Zsuzsánna csináltattak és melynek felirata a XVII. századbeli helyesírás szerinti betűkkel vésve így szól:

„Fay Mihali ** Tököli Zuzana 1641.

Ezt a pohart czináltatta az néhai Fay Mihali uram meghagiatot * özvegie Tökölle Tököli Zusana urvaczoraihoz Fay ecclesianak * Én Istennek tiztessegere es örök emlekezetnek okaért 1649 esztendőbe“.

Amint látszik, Fájtt ekkor még Fay-nak irták, innen a „de eadem“ használata.

A XVII. században szerepel még III. István fia, IV. *István*, Rákóczy György idejében élt. 1654-ben Abaujmegye alispánja, belső titkos tanácsos, majd mint az erdélyi hadak egyik főkapitánya, vezére. Felesége ecsedi Róth Kata, Róth Orbán leánya, kit Rákóczy György Kassa kapitányává (parancsnokává) nevezett ki, alárendelvén ezer magyar és ezer német gyalogost.

IV. Istvánnak két fia volt, V. *István* és László. Ezek utódai a ma élő Fáyak. Tehát két főágat képezve.

Istvánnak három felesége volt s mindenikétől gyermekei, illetőleg utódai maradtak. 1. Garay Anna, 2. Szinnyey Bora, 3. Soldos Zsuzsa.

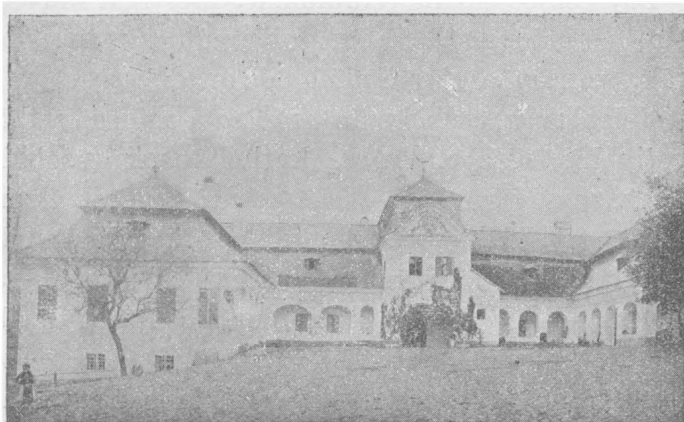
László felesége Monoky Kata volt.

V. István, előbb Borsodmegye alispánja, később II. Rákóczy Ferencz alatt Murányvár kapitánya.

Az ősi birtok, mely 600 éven át a család tulajdona volt, leszármazás, örökség folytán átszállott.

A családi ősi kastélyt, melynek képét itt emlék gyanánt bemutatom, valamint Fáj köz-

ségét az Abauj-Torna vármegye 1896. évi monografiája következőkben ismerteti:

A fáji kastély.

. . . „egy völgytorokban, erdőségtől körülvéve fekszik *Fáy* község 58 házzal és 392 magyarajku lakossal. Ősi fészke a Fáy-nemzetségnek és e század elején székhelye volt a család grófi rangra emelt ágának. A nagyszabásu barokk izlésű kastély homlokzatát a máltai lovagrend* és a Fáy-család címere disziti, kupoláján pedig a félhold ragyog. Tulajdonosainak művészi érzéke a kastély belsejét a műkincsek egész muzeumává alakította át. Itt volt a család nagyértékű, gazdag képtára, melynek darabjai már csak szétszórta találhatók meg. A kastély hangversenytermének falain ma is láthatók még a remekmivű és fehér márványból készült méternyi hosszúságú dombormivű táblák. A gazdag birtok jelenlegi tulajdonosa özvegy gróf Zichy

* Gróf Fáy István, a jeles zenepártoló, kiben a grófi ág kihalt, máltai lovag volt.

Rezsőné szül. Péchy Jaqueline grófnő, kinek nagy-
anyja gróf Fáy Mária volt.

Fáy csinos kath. templomát, melynek művészi
fresko-festményeit az idők folyamán agyonrestau-
rálták, szintén a Fáy-család építtette.

Jelenleg a család tulajdonilag a reform. vallást
követi, kis részben róm. katolikusok, utóbbiak
főleg házasság révén — Orczy, báró Splényi, Szent-
miklóssy stb. családokkal léptek rokonsági viszonyba.
De ugylátszik, V. István harmadik feleségétől szár-
mazó fia, Gábor, 1680—1729-ben Abaujmegye alis-
pánja katholizált, mert fiai közt találjuk Dávidot,
ki jezsuita és Ferenczet, — ki hibásan iratik grófnak
— nagyváradi kanonok volt. O építtette F.-Gagy
r. kath. templomát, egy a község felett messze
kimagasló dombon, 1760-ban.

Egyébként a Fáy-ak mint földbirtokosok el-
vannak terjedve Abauj-Torna, Gömör, Nógrád,
Heves, Jász-Nagy-Kun-Szolnok és Pest-Pilis-Solt-Kis-
Kun vármegyékben. Vérszerinti legközelebb rokon-
ságban állanak az egyes ágak szerint a Barcsay,
Bárczay, Beniczky, Gróf Beleznay, rátóti Gyulaffy,
Halász, Kubinyi, Mocsáry, Patay, Prónay, Máriássy,
Rháday, Rhédey, Szathmáry-Király, Szemere, Szi-
lassy, gr. Teleky, Tornallyay, Thököly, Vattay, stb.
ősreégi előkelő családokkal.*

* Távol minden kérkedési viszketegtől, csupán a minden két-
séget kizáró történelmi értékkel bíró adatok nyomán, meg van az
összefüggés az Árpádok királyi vérével is leányágon. Mert a család,
az ágak szerint a Bárczay, Bossányi, Gyulaffy, Kendi-Máriássy,
Rhédey- és Vattayak révén Zeleméry Benedekné szül. somlyai
Báthory Katában birja ősanját, kinek ükanyja volt Erzsébet
— vagy Sabina — kir. hercegnő, Moys nádor felesége, IV. Bélá-
nak, Máriától Theodos. Lasc. keleti császár leányától származott leánya.

MELLÉKLETEK.

FÁY PÉTER TESTAMENTOMA.

KELT KONSTANTINÁPOLYBAN 1620. APRIL HÓ 3-ÁN.

Én Fay peter teszek jllen Eml.k.ztt. magam felől, miv.l hogi az Ur Isten énnekem az én Régi Bűneim.rt jtt Constantinapoliban létemb.n Rendelte halálomat, mert Bor Italomkor jllien sz.r.ncs.t.ln.sg Esött raitam, hogi Egi Törököt találék Eösze veszésből levagni, az meli Török halalát kezemben kaptak, noha meg Futamodtam vala. Es ugian Talán Elis szabadulhattam volna. De meg gondolván aszt hogi magyar országnak követiv.l vagiok, és n.m akarhattam mind országomra N.m.z.t.mre Es az ország követire olly Gialázatot hozván, melivel holtom után is Gialázatra hirt hattam volna, hanem magam jó akarattiból k.z.kben jöttem Es Fei.m.t Halál Eliben hoztam. Annak okaért hagiok mgis holmi Ingó Bingó marháról holtom után jllien Eml.k.ztet. F.l.sgem és Attia fiai között. Hogi az két Eöcsém Ingó Bingó marhaiát az meli.k.t k.zmh.z v.ttm volt ugi mint Fay Mihali Es Fay Görgei Eöcs.imt ugi mint juhokat tehen féle Barmokat Disznaiokat E.u.s. marhaiokat tehát mindenek ki deputáltassanak. Az meli juhokat penig Én magam

p.nz.n v.tt.m volt Es közr. is n.m.m.nt az osztó-
 záskor is Azt az én szeg.ni Ed.s f.l.s.g.mnek hagiom.
 Az Boitos Bársonial Bellett ződ jskarlát m.nt.m.t
 Es az kamukaval Bellett v.res Eskarlat m.ntét. az
 porta Eöv.t is Az meliet Aiandékon attam volt neki
 Es ket ezüst kalant Egi ezüst Araniozott villa két
 vy szőnieg Egi Gira Ezüst egi ezüst sarkanitiu az
 m.liek az Atiamtól maratt marhán kívül valának.
 Ez.ket is az F.l.s.g.mnek hagiom. Az kocsis lovak-
 val Egi.t.mben az kocsit is. Azon kívül az mi illeti
 válaszsza el az ország törvenie. Mivel hogi penig
 Cheke János* uram apám Eő kigi.me mikoron jde
 be jöttem Adott volt Énn.k.m akkor negiven Ezüst
 tallért uti költség.mre, az meliről Eő kigi.nk Én
 levelet is Attam vala kötés alatt. Azt is az lev.lem
 Contin.rtiaia sz.rint tartozzanak az én Atiam fiai
 pr.stálni. Az mi penig az Atiamtól maradott Ingó
 Bingó marhát jll.ti Én arról nem tudok testálni Egi
 Tafotával Bellett kis mente veres Fay laudis Aszt
 Fay B.n.dek batiám Uramnak hagiom az dolma-
 niomat Fay Görginek vagion egi Ezüstös pallosom
 Azt az ket Eöcsémnek hagiom, Fay Lászlónak és
 Fay Istvánnak hagiom. Vettem volt jtten Egi ara-
 nios Tegzet kézijjastól ni.lastól aszt Fay Mihali
 Eöcsémnek hagiom. Vettem volt jt meg Egi két
 lóra való szerszámot Asztis Fay Mihali Eöcsémnek
 hagiom, másis vagion egy szironial varrott Aszt
 Fay Görginek hagiom, vettem volt jt meg Egi szep
 seliem Eövet v.r.ss.t Eöt Aranion aszt Cheke János
 Apám uramnak hagiom. Vettem volt jt meg Egi
 Czapragot Aztis Fay Mihali Eöcsémn.k hagiom,

* A mostoha apja.

jllien Formán hogi az Én Szeg.ni f.l.s.g.mt meg ne haboritsa megne keseritse. Az Egin.hani pénz.rt Az meliet Én Elköltöttem, az Borokat se háborítsák meg Fay Mihali Es Fay Giörgi hiszen a meli szőlő eszt term.tte volt Ez vtanis Eöv.k leszen Isten Eng.d.l.miből vettem volt penig Egi lovacsát jttén az meliv.l Énis tisztelk.dni akarok vala. De Isten az én Bűneimert n.m Engette. Aszt Fay Giörginek hagiom, miv.l hogi látván hogi közöttünk Eő volt szegeniebb állapotval, az Istenre k.r.m penig hogi jól viselie magát Egész élt.b.n vigiázásban jmát-ságban, józanságban l.gi.n foglalatós, hogi jllien hirt.ln v.l.tl. ne talália mint Engem.t mostan. Holmi áprőlék marhákat az meli.k.t vásárlottam Én mind elől nem tudom szamlálni, han.m jm mind haza küldöttem az F.l.s.g.m k.z.b.n Eő Tugia kit hová k.ll B.nne t.nni Aszszoniom aniamnak is Részt t.gien az patiolatban az aniámnak is Es Egieb-nek is a hova Gondolia jm az Apró Atiafijaknak is kültem apról.kot Ennek az én szolgámnak penig ugi mint Thörök Imr.n.k jámbor szolgálátia.rt hattam Fijurul Fira Egi Félház heliet Chec.z.n az meliet Corócz Mihalitól vett.m vala negiv.n forintban de Eőis Tartozik Enn.k utannais hūs.g.v.l l.nni Az Fayaknak de meg ne háborítsak s.m d.zmajaban s.m semmib.n han.m azon kivülis jó akarattal legi.nek hozzá m.rt Énn.k.m jgaz szolgám volt. A szabliamat hogi ha Korlát Uram kiviszi az F.l.-s.g.mn.k hagiom. Az Der.s paripámat a szolgámnak hagiom. Miv.l hogi penig én az Török halálakor Horvát Tamásnak is N.m akaratom szerint Három uijat El vágtam hogi holtom után Reám ne n.h.z-

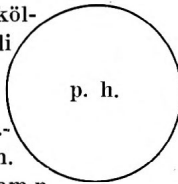
t.lien az kinisi malomból Agiatok n.ki Huszon Eöt köből búzát Ez.kn.k pedig Fő Ex.kutornak hagiom Fuló Miklós, lerkei Miklós És Fay F.r.ncz uramat az mostoha Aniamaszszoniomal egiütt Nem mind.n.-k.t jrhattam pedig meg mert az órámm Immár csak Előtt.m volt. Han.m mind.n.k.it v.gez.n.ek ugi azok az Emb.r.k az kik Előtt lesz.n az dolog hogi az En lelk.mre s.nki n. kijácson, szóval is jzent.m Korlát uramtól az szolgálamtól is. Az jsten.mre k.r.l.k p.nig Ed.s Batiam uram Fay B.n.d.k Uram És Éd.s Eöcs.im Fay Mihali Fay Giörgi Hogi az Én sz.g.ni Gazdámászszonit megn.k.s.rits.tek valamib.n Ez.k.-nek utánna Ed.s k.dv.s házas társam És Atiamfijai Rokonim jó akaróim Baratim Gonosz akaróim kicsintől fogvan nagüig Énnek.m m.gbocsássatok az meliben valaha tin.kt.k v.tettem. Ist.n hozzátok Költ Konstantinápoliban 3 dije Aprilli Krisztus Urunk születése vtán 1620.

Irtam p.nig Én t.stam.ntumomat Korlát István uram magyarországi köv.t Előt. G.rg.li laki Miklós uram előtt Kanasz Gerg.li előtt, Jakab diák Előtt Zákoni András uram Előtt Ragáli István Előtt miskóczy Csizmadija F.r.ncz előtt Nagi sidmund És Szakacz János előtt ki Az sz.g.ni Aniámnak holtig való szolgáláa volt. M.li Testam.ntumomat jrtam meg saját k.z.mv.l És p.cs.t.mv.l Erősített.m m.g És felül m.g n.v.zett sz.m.liek előtt. Sőt addaltam Esztis hogi Ez.n flül m.g n.v.z.tt Ex.kutorok Tar-tozzanak po paribus mind.nik Atiamfijának És F.l.s.g.mn.k kiadni az kik kívánják. Az Ex.kutorok közzül p.nig Én p.cs.t.s Testam.ntumom Alion Fuló Miklós uramnál.

Ez.kn.k utánna Az Én k.gi.lm.s Ist.n.mn.k
sz.nt k.z.ib.n aianlom l.lk.m.t Az Én utólsó fel-
támadásomnak napjaig Es az után is mind Eörök-
kőn Eörökké. testemet p.nig Az Eő Aniának az
Földn.k.

Fay peter.

Zakoni Andras uramtól p.nig
k.rt.m volt szük.s.g.mr. köl-
csön hat araniat az m.li
araniat tartozzanak Az
jóságomból Az Atiam-
fijai megadni, nem az F-
l.s.g.m, ha p.nig m.g n.m.
akarnák adni Ezen Testam.n-
tumor Ex.kutori tartozzanak jószá-
gomból meg Elégitni.

Hátirat. Constantinápolyba fővétellel megöle-
tett szegény Fáy Péter Bátya Uram maga kezével
leirt Testamentoma

In Anno 1620.

No. 149.

Bela da gra. Hungr. Dalmaç. Croacie. Venc. Serue. Gallica
omnium saluatore. Ad vniuersum noticiâ tenore presencium
accedentes p'senciam humiliter petuerunt ut essent pro multiplici
hereditatem dare dignarent. Ioc u p'sentari p'curia p'or q
p'or fa. mori relinquenda. terram foy ipi Don z filio Barni
successoribus ppetuo pacifice possidenda sup illas antiquas metas sic
parte orientali heh. Yda u parte Ocebena. parte u meridior
Dufoso super unam. Werth separat aschera z gaurerio. In de
z t'mus sicut p' p'mos possessores suos limitata fuerit z possessi. G
per q'm p'iam possit irritu. O reuocari. p'presentes dedimus l'ras d'p
Ables p'p'ori Ault n're uicerancelari. Dilecti z fidelis nostri. Anno
Aurem noster r Anno Do auo.

Lodomer. Cumanus. Rex. omnibus presentes litteras inspecturis salutem in
volumus pervenire. quod Don et Barnaba filii Rugach ad nostram
fidelibus servimus uxore ac etiam pro effusione sanguinis eorundem
nobis capere et regere personaliter cubuerunt et dantes nobis equa
be filius Rugach dedimus ac etiam eorum heredibus heredumque suorum
ut ab antea fuit signata. commetantur in idem dicitur terre de
ali populi. Aparte vero serotinali Chenata. Inde vadit ad caput
descendit ad vallem kesh ad portum locum sub eodem metis
et hinc hoc nostra donaco Robur obtineat firmitatis in processu tempore
licet sigilli nostri munimine roborata. Datum per manus nostras
domini Gualtero Vincentenensis Quadragesimo tercio. Regni

COPIA.

Bela Dei gratia Hungariae, Dalmatiae, Croatiae, Ramae, Serviae, Gallitiae, Lodomeriae, Cumaniaeque Rex. Omnibus psentes Literas inspecturis Salutem in Omnium Salvatorae. Ad universorum notitiam tinore psentium volumus per vineti. Quod Don, et Barnabas Filii Rugach ad nostram accedentes praesentiam, humiliter petivimus, ut eisdem pro multiplicibus et Fidelibus servitiis ipsorum, ac etiam pro effusione Sangvinis eorundem. Haereditatem dare dignaremur. Nos vero consideratis Servitiis ipsorum que Nobis Tempore Tartarorum personalliter exhibuerunt, et dando Nobis Equum Ipsorum se Mori reliquentes. Terram Fay ipsi Don & Fratri suo Barnabae Filiis Rugach dedimus, ac etiam eorum. Haeredibus, Haeredumque Suorum Successoribus perpetuo pacifice possidendam Super illas antiquas Metas sicut ab antea fuit assignata. Commetassei vero jam dicte Terrae a parte orientali Kech, a secunda vero parte Scebena; a parte vero meridionali Popi; a parte vero Septemtrionali Chenata. Inde vadit ad caput Rusozo super unum Berch separat a Scemere, et agunterio. Inde de-

scendit ad vallem Kech, ad priorem locum sub iisdem metis et terminis, sicut per primos possessores suos limitata fuerat et possessa. Ut Antem hec nostra Donatio robur optineat Firmitatis, nec processu Tempora per quempiam possit in irritum revocavi. Presentes dedimus Literas duplicis Sigilli nostri Munimine roboratus. Datum per Manus Magistri Achilei Praepositi, Aulae Nostrae Vice Cancellarii Dilecti & Fidelis Nostri. Anno Millesimo Duecentesimo Quadragesimo Tertio, Regni autem Nostri Anno octavo.

Stefanus Dei gratia Rex primogenitos Illustris Regis Hungarorum, Dux Transilvaniae Omnibus Christi Fidelibus pteus. Scriptus inspecturis Salutem in Vero Salutari. Quod Regia auctoritate Sanctitur, Fundamento innititur perpetuae Firmitatis. Hinc est Quod universorum notitiis horum seriet volumus fieri manifestum Quod Don, & Barnabas Filii Rugach ad Nostrum accedentes psentiam, Privilegium Boniqui Patris Nostri Regis Belae Nobis ostendentes humiliter postulerunt, ut ipsum privilegium nostro dignaremur privilegio consumere. Cujus privilegii senor talis est: (Itt be van véve Béla privilegiuma szóról szóra). Nos vero secundum quod in privilegio Bqui Patris Nostrum vidimus contineri, de Verbo ad verbum rescribi facientes praedictis Don, & Barnabae jam dictum Terram Fay dimisimus ac eorum Haeredibus perpetuo pacifici possidendum In cujus rei Memoriam, et perpetuam, Firmitatem psentes dedimus Litteras duplicis Sigilli nostri Munimine roboratus. Datum per Manus Magistri Benedicti Praepositi Scebeniensis Aulae Nostrae Vice Cancellarii. Anno Dni Millesimo Duecentesimo Septuagesimo Secundo.

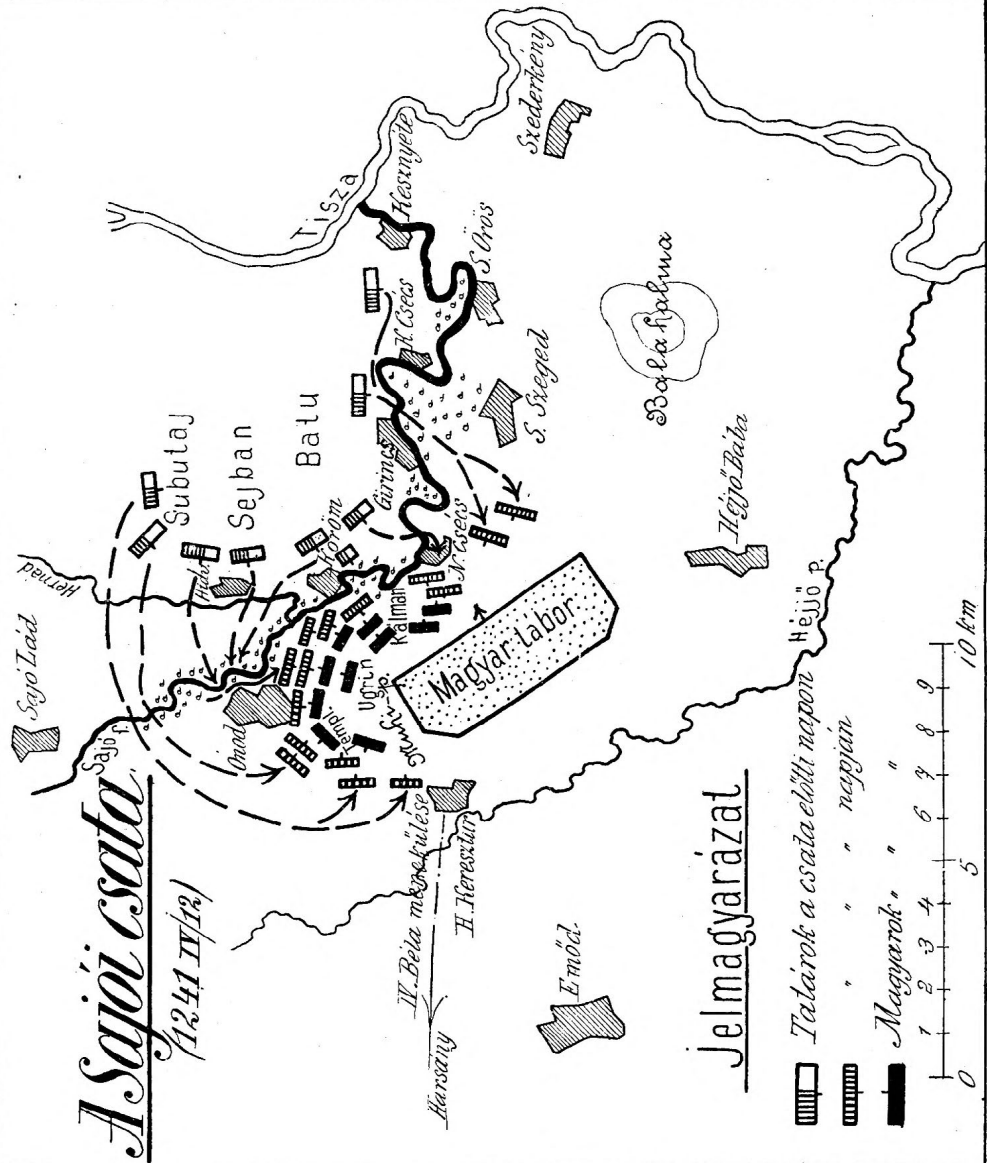
Fáy Ágoston utóirata: Praediducta Privilegii et quidem Regis Belae ex Originalibus pendenti in rubro Serico bene visibili duplici Sigillo elorgitis Donationalibus, aliud autem Stefani 5te Ogni (?) ex Originalibus sub pendenti in viridi Serico, sed jam confracto et in Capsula Conservato Sigillo elorgitis consimationalibus pro Nostra Dilectorum Congenerationalium meorum sincere copiari et proprio pugno descripti in Possesione Fay die 1ⁿ Juli 1793.

Augustinis de Fáj.

S. C. R. A. M. Consilliarus & Protos
 Abaujvari ord. V. Comes [qui tenem
 olvashatlan] Donationalium Fidelis
 Conservator. L. S.

A Sajói csata

(1241 IV/12)

Jelmagyarázat

Tatarok a csata előtti napon
 " " napján
 Magyarok " " "

